

Nederland vernietigt de onderzoeksdrijf

Nederland doet het slecht op het gebied van innovatie. Elk initiatief wordt versluttend door een houding van 'doe maar gewoon', meent **Enrico Perotti**.

Uit vergelijkend internationaal onderzoek naar concurrentievervalsing blijkt dat de Nederlandse economie langzaam maar zeker atijft. Buitenstanders prijzen onze degelijke en sterke intellectuele en industriële infrastructuur, maar zien ook veel negatieve kanten: de zwakke prestaties op het gebied van innovatie; een wijderbreide voorkeur voor gedetailleerde en bemoeizieke regelgeving; en algemene onverschilligheid voor de langzame kwaliteitsdaling van goederen en diensten. Deze problemen doen zich ook in andere Europese landen voor. Geen enkel land lijkt de doelstellingen te kunnen halen van het Lissabon-akkoord: Europa in 2010 voor het meest dynamische economische gebied maken.

Er wordt veel gedebatteerd over de vraag waarom Nederland het zo slecht doet op het gebied van innovatie. Het probleem is simpelweg de algemene instelling. Die is ongeschikt om de uitdagingen van innovatie op te pakken. Nederland lijkt er in staat te zijn de voorkeur aan te geven om innovatie te stimuleren op een van bovenaf gestuurde, gecentraliseerde en aan strakke regels gebonden manier. Dat past bij de nationale hang naar orde en voorspelbaarheid en bij de afkeer van competitie die op veel plaatsen zichtbaar wordt. Scholen, universiteiten, ziekenhuizen en zbo's (zelfstandige bestuursorganen) gaan voortdurend samen in steeds grotereverbanden, met voorspelbaarheid en overzichtelijkheid als doelen, ten koste van initiatieven en competitie. Dit resulteert in nog grotere bureaucratieën, die van nature geneigd zijn hun eigen voortbestaan te stellen via micromanagement.

Het zal natuurlijk nooit worden toegelaten dat grotere instellingen en bedrijven failliet gaan, waardoor ze ook geen prikkel hebben om te concurreren en te innoveren. In dit verband heeft de mededingingsautoriteit ook nog niet echt haartanden laten zien.

Een voorbeeld. Ik was geschoft door de recente plannen voor samenwerking tussen de belangrijkste technische instituten in Nederland. We krijgen in feite een kartel voor technisch onderwijs. Toen de oud-minister van Onderwijs, Leok Hermans werd gevraagd of hierdoor de concurrentie niet zou verdwijnen, antwoordde hij dat hij zich dat niet kon voorstellen (NKC Handelsblad, 16 maart). Dat is nogal gestansteld. Je kan nu al voorstellen dat de collegesiden zeker niet ontlaag zullen gaan. En is er sprake van een serieuze poging om internationaal talent aan te trekken? Nee, er zijn nog veel te veel barrières voor immigratie van geschoolde onderzoekers en studenten. Innovatie kan je, per definitie, niet plannen. Je moet ernaar streven door creatief

INNOVEREN?
JAZEKER! IEDERE
VRIJDAGMIDDAG TUSSEN
TWEË EN DRIË

TEKENING RUBEN L. OPPENHEIMER

denken en een intense uitwisseling van ideeën en gedachten te stimuleren. Als je probeert het te managen, roep je alleen maar meer obstakels in het leven, want regels beïnvloeden conventioneel denken. En bij innovatie gaat het erom, om door middel van onderlinge concurrentie op conventionele manieren van denken en werken te stimuleren. Onderlinge concurrentie prikkelde de inspanning van een onderzoeksgroep en intensiverde het streven naar excellentie.

Dit kabinet praat al geruime tijd over de noodzaak van innovatie, maar zijn belangrijkste beleidsinitiatieven zijn de instelling van een loodzware commissie hiervoor, met een raakopdracht die veel te breed is. Het

GEHEEL
VOLGENS
VOORSCHRIFT

bezuinigdste aan dit innovatieplatform is zijn samenstelling. Waarom zit het vol met politici, topambtenaren en belangrijke directeurs van grote bedrijven? Waarom zijn zoveel gevende belangen tegenwoordig? Waar zijn de originele opvattingen en inzichten die de starheid van het systeem kunnen doorbreken? Wat nu als de belangrijkste manier om te innoveren een breuk met het systeem is?

Het Nederlandse economische en politieke bestel dient juist te worden bevrijd van de overvloed aan regels die te sterke concentratie, het zwakke mededingingsbeleid, de afkeer van concurrentie (die vaak onverwachte maar ook dynamische effecten voortbrengt) en het in zichzelf ge-

ke benaderingen worden eindeloos verflind in plaats van uitdagend. En allerlei obstakels voorkomen dat buitenslands talent wordt aangetrokken.

Voor economische groei zijn, afhankelijk van het ontwikkelingsniveau, verschillende factoren nodig. Arme landen hebben basismiddelen nodig om te kunnen beginnen. Landen in de middelste inkomensgroep moeten hun productiviteit verhogen door beter bestaande technologische vaardigheden over te nemen, wat vraagt om verhoging van de gemiddelde opleidingsniveaus.

Maar rijke landen kunnen bestaande technologie nauwelijks kopiëren, omdat ze hoge kosten in het nadeel zijn. Ze moeten hun relatieve voorsprong behouden door een geniaal proces van vernieuwing. Daarvoor moet je initiatieven belonen en een premie zetten op uitmuntendheid, openheid en creativiteit.

Mijn ervaring is dat Nederlandse onderzoeksinstituten geneigd zijn om onderzoeksinstituten pas te financieren als de uitvoering ervan al helemaal vastligt. Probeert men eens geld te krijgen voor een promotieproject in een gewaagde nieuwe onderzoekssichting. Dan krijg je een brief dat het onderzoeksoverste niet aangestuurd is de onderzoekers precies gaan doen. Nee, natuurlijk niet. Als ik het antwoord al weet, hoef ik niets te onderzoeken.

Dus gaat het meeste geld naar goed gedefinieerde, algemeen geaccepteerde onderzoeksvoorstellen die maar weinig vernieuwende waarde hebben. Deze neiging om alles maar goed te plannen, vernietigt de onderzoekskracht. En dat terwijl de meest zinvolle vernieuwingen weinig rationaal zijn en ook niet veragen om een enorme investering. Meestal worden bestaande elementen en ideeën op onverwachte wijze opnieuw gecombineerd. Dit soort onderzoek vereist geen strakke begeleiding van bovenaf maar vraagt om institutionele flexibiliteit, vrijwillige associatie en een open houding naar de ander.

Nederland is vast komen te zitten in zijn traditionele benadering van de problemen. Het op zich waardvolle gelijkheidsstreven van Nederland zorgt gemiddeld genomen voor goed onderwijs en voor ordelijke regels en consensus. Consensus is waardevol. Maar het proces verstoort pijnlijk traag en wordt op dit moment pijnlijker aangestuurd door regelmakers. Gedrag dat voldoende aan de vaak formalistische regels wordt beloond, initiatief wordt versluttend door een houding van 'doe maar gewoon', een houding die zijn waarde heeft bewezen in het aansluiten van een bureaucratie, maar die schadelijk is voor creativiteit. De elite is zelfgenoegzaam. In retrospectief en overtuigd van het eigen gelijk. Consolidatie wordt verkozen boven innovatie. Dit is onvermijdelijk de weg van de slappende achteruitgang.

Enrico Perotti is hoogleraar International Finance aan de Universiteit van Amsterdam en fellow bij het CEPR (Londen) en bij het NBER Entrepreneurship Program in de VS.